

ANALIZA STANJA I TRENDOVA SEKTORA OSIGURANJA U SRBIJI

Delatnost osiguranja u Srbiji, kao i u drugim zemljama u razvoju, poslednjih godina beleži značajne stope rasta premija osiguranja kao ključnog pokazatelja razvoja. Cilj rada je, da na bazi analize ključnih determinanti delatnosti osiguranja u Srbiji omogući kreatorima politike i osiguravačima, kako trenutno prisutnim tako i stranim koji potencijalno nameravaju da ostvare prisustvo, pruži osnovu za donošenje odluka i prognoziranje budućih trendova u ovoj privrednoj grani. Analiza obuhvata period od 2004. do 2009. godine a fokusira se na kretanje premija, šteta, rezervi, strukture vlasništva i tržišnog učešća pojedinih kompanija, strukture portfelja i regulatorne promene. Posebna pažnja posvećena je komparaciji trendova u zemljama Evropske unije, regiona bivše Jugoslavije i Srbije kao i problematici koju nameće približavanje Evropskoj uniji.

Ključne reči: osiguranje, tržište osiguranja, Srbija.

Dr Vladimir M. Njegomir

docent na Fakultetu za
pravne i poslovne studije
u Novom Sadu,
e-mail: njega@eunet.rs

Uvod

Najstariji tragovi osiguranja u Srbiji nalaze se u Dušanovom zakoniku. Međutim, uprkos postojanju ovih tragova zaštite od rizika, pravi razvoj osiguranja, u smislu organizovanog obavljanja ovih poslova osnivanjem osiguravajućih društava, zabeležen je tek krajem devetnaestog veka. Začeci osiguranja u Srbiji javljaju se u vidu koševa Miloša Obrenovića.¹ Prva osiguravajuća društva bila su strana i javljaju se 1868. godine, englesko „Grašom“ i nemačko „Anker“, dok su prva osiguravajuća društva u domaćem vlasništvu „Beogradska zadruka“, osnovana 1882. godine i „Srbija“. Prema podacima o ostvarenim premijama osiguranja u periodu pre Drugog svetskog rata može se zaključiti da je tržište osiguranja u tadašnjoj Jugoslaviji bilo među najnerazvijenijim u Evropi. Nakon Drugog svetskog rata formirana je Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ), uspostavljen je društveno-ekonomski poredak prvo centralističkog, kasnije decentralizovanog tipa, ali sa planskim pristupom u svim sferama života i rada. Usvajanjem Zakona o osnovama sistema osiguranja imovine i lica 1990. godine dozvoljeno je osnivanje osiguravajućih društava na tržišnim principima. Međutim, regulacija i nadzor osiguravajućih društava nisu bili adekvatni o čemu svedoči potpuno uništenje fondova

osiguravajućih društava tokom hiperinflacije iz 1993. godine, kao i osnivanje velikog broja osiguravajućih društava, često sa neadekvatnim praksama upravljanja, koje su uključivale odsustvo sigurnosti ulaganja, nekompletnost poslovnih knjiga, prelivanje sredstava osiguranja u povezana preduzeća, neuredno izmirivanje obaveza prema osiguranicima i trećim licima i sl.²

Iako je prelaz na sistem tržišnog privređivanja praćen promenama u političkom sistemu i prvim demokratskim izborima ostvaren 1991. godine, ekonomija Srbije je podnela značajne negativne posledice međunarodnih ekonomskih sankcija u periodu od 1992. do 1996. godine, hiperinflacije iz 1992/93. godine i ratnih dejstava na njenoj teritoriji tokom 1999. godine. Međutim, tokom poslednje deкаде, ekonomija se oporavlja i beleži kontinuirani rast bruto domaćeg proizvoda. Do usporavanja stope rasta dolazi tokom 2008. godine.

Razvoj sektora osiguranja pratio je ekonomski razvoj. Nakon raspada bivše Jugoslavije dolazi do fragmentisanja kompanija iz čitave finansijske uslužne delatnosti, a time i osiguravajućih društava koja svoje poslovanje počinju da obavljaju na manjim nacionalnim tržištima, uz

1 Marović, B, Kuzmanović, B. i Njegomir, V: Osnovi osiguranja i reosiguranja, Princip press, Beograd, 2009.

2 Poslovi nadzora nad obavljanjem delatnosti osiguranja – godišnji izveštaj 2005. Narodna banka Srbije, str. 3 – http://www.nbs.rs/export/internet/latinica/60/60_6/izvestaji/godisnji_izvestaj_2005.pdf

posledično smanjenje prednosti ekonomije, obima i mogućnosti disperzije rizika i u uslovima uspostavljanja novih zakonskih okvira i regulatornih institucija. Osim toga, tokom devedesetih godina dvadesetog veka prisustvo ratnih dejstava kao i hiperinflacije iz 1993. godine u Srbiji i Crnoj Gori, čine okolnosti koje značajno otežavaju, odnosno sputavaju razvoj osiguravajućih društava koja svoje poslovanje sve više baziraju na principima tržišne ekonomije. Smatramo da je hiperinflacija koja je tokom decembra 1993. godine dostigla $3.512542E+14$ odsto imala najdestruktivniji uticaj na sektor osiguranja s obzirom da je gotovo u potpunosti eliminisala sve akumulirane fondove osiguravajućih društava. Tokom dvehiljaditih, međutim, prestaju ratne tenzije, sprovode se ekonomske i političke reforme kojima se stvaraju uslovi za relativno slobodan protok novca i kapitala, i ostvaruju se relativno visoke prosečne stope ekonomskog rasta (pitanje ekonomskog rasta je diskutabilno s obzirom da je baza na koju se ove stope ekonomskog rasta ostvaruju veoma niska). Ove promene u čitavom društveno-ekonomskom sistemu imaju pozitivnog uticaja na tržište osiguranja na kome dolazi do liberalizacije poslovanja, demonopolizacije bivših velikih državnih monopolističkih osiguravajućih društava

što je sve kumulativno imalo pozitivnog uticaja na razvoj osiguranja u regionu.

Sektor osiguranja u Srbiji u periodu od 2004. do 2009. godine

Sve do uvođenja Zakona o osiguranju iz 2004. godine, tržište osiguranja je bilo slabo regulisano, tako da su brojna osiguravajuća društva nudila samo usluge obaveznog osiguranja od auto-odgovornosti. Prikupljenim sredstvima osiguranika nije upravljano na adekvatan način što je rezultiralo da brojni odštetni zahtevi, iako opravdani, nikada nisu bili isplaćeni. Kao posledica, javno poverenje u instituciju osiguranja je bilo uništeno. Međutim, nakon uvođenja nove regulative i dodeljivanja nadležnosti supervizije Narodnoj banci Srbije, sve nesolventne osiguravajuće kompanije su likvidirane, tako da je ukupan broj kompanija u periodu od samo dve godine pao sa 36 na 19, koliko je osiguravajućih društava u Srbiji bilo 2006. godine. S obzirom da su se opšti ekonomski uslovi poboljšali a poverenje javnosti u instituciju osiguranja delimično povratilo, osiguravajuća delatnost je počela da beleži konstantan rast bruto pripisanih premija koji je ostvaren tokom čitavog perioda od 2004. do 2008. godine, kao što se vidi u tabeli.

TABELA 1: INDIKATORI SEKTORA OSIGURANJA U SRBIJI

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	
Bruto pripisana premija (u 000 EUR)	334785	405727	481712	565145	588994	
Rast bruto pripisane premije (iz godine u godinu)	-1.78%	21.19%	18.73%	17.32%	4.22%	
BDP (u mlrd EUR)	18.10	20.44	25.85	30.20	31.58	
BDP per capita (vrednost EUR iz 2008.)	2777.15	3059.60	3775.01	4257.44	4211.76	
Gustina osiguranja (premija po stanovniku)	44.65	54.11	64.25	75.37	78.55	
Penetracija osiguranja (premija u BDP-u)	1.85%	1.98%	1.86%	1.87%	1.87%	
Učešće životnog osiguranja u bruto premiji	7.05%	9.51%	9.96%	11.03%	12.16%	
Učešće neživotnog osiguranja u bruto premiji	92.93%	90.49%	90.04%	88.97%	87.84%	
Učešće osiguranja od auto-odgovornosti u bruto premiji	23.10%	29.50%	33.20%	32.50%	32.10%	
Rast premije životnog osiguranja (iz godine u godinu)	82.98%	63.41%	24.32%	29.95%	14.88%	
Rast premije neživotnog osiguranja (iz godine u godinu)	-5.11%	17.99%	18.14%	15.92%	2.90%	
Racio šteta (neživotno osiguranje)	60.23%	51.98%	60.16%	60.51%	62.25%	
Racio troškova (neživotno osiguranje)	25.68%	29.88%	40.49%	40.04%	41.66%	
Sjedinjena stopa (neživotno osiguranje)	85.91%	81.86%	100.66%	100.55%	103.91%	
Ulaganja imovine za pokriće tehničkih rezervi	Depoziti banaka	n.a.	13.00%	28.00%	27.00%	30.00%
	Gotovina	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	20.00%
	Potraživanja premija koja nisu dospela na naplatu	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	12.00%
	Državne hartije od vrednosti	n.a.	n.a.	14.00%	10.00%	10.00%
	Akcije	n.a.	n.a.	17.00%	20.00%	7.00%
	Nekretnine	n.a.	30.00%	n.a.	n.a.	n.a.
	Ostale investicije	n.a.	57.00%	41.00%	43.00%	21.00%
Ulaganja imovine za pokriće matematičke rezerve	Depoziti banaka	n.a.	n.a.	16.00%	12.00%	19.00%
	Gotovina	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
	Potraživanja	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
	Državne hartije od vrednosti	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	71.00%
	Akcije	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
	Ostale hartije od vrednosti	n.a.	33.00%	57.00%	69.00%	n.a.
	Obveznice kojima se trguje na berzi	n.a.	30.00%	n.a.	n.a.	n.a.
	Ostale investicije	n.a.	37.00%	27.00%	19.00%	10.00%
Tehničke rezerve (u mil EUR)	145.42	267.84	365.82	498.51	581.26	
Relativne godišnje promene tehničkih rezervi	n.a.	84.18%	36.58%	36.27%	16.60%	
Investicioni prinosi (u mil EUR)	n.a.	9.59	13.13	17.25	52.01	
Relativna godišnja promena BELEXline indeksa (bazni datum 30. septembar 2004.)	n.a.	68.29%	36.01%	44.12%	-68.72%	
Neto profit (u mil EUR)	n.a.	11.31	20.18	17.67	24.22	
Kapital (u mil EUR, agregatno za životna i neživotna)	n.a.	168.9	202.17	311.37	285.8	
Prinos na kapital	n.a.	4.37%	9.98%	5.67%	8.47%	
Prinos na aktivu	n.a.	1.43%	2.83%	1.98%	2.53%	

Izvor: kalkulacije autora, Beogradska berza, Narodna banka Srbije, Udruženje osiguravača Srbije i Statistički zavod Republike Srbije.

Napomena: n.a. – nema podataka. Raspoloživi podaci za ulaganja imovine za pokriće tehničkih rezervi nisu potpuno transparentni i komparabilni po godinama. Samo podaci za ulaganja sa najvećim učešćem su raspoloživi a ostala ulaganja su uključena pod stavkom ostale „investicije“.

Međutim, relativni rast premija je opao tokom 2008. godine, prvenstveno zbog značajnog usporavanja rasta premija neživotnih osiguranja. Iako je trend rasta premija životnih osiguranja gotovo prepolovljen, rast premija neživotnih osiguranja je gotovo petostruko smanjen tokom finansijske krize. Navedeni trend, praćen porastom troškova i šteta, rezultirao je negativnim rezultatom iz poslovnih aktivnosti prihvata rizika u osiguravajuće pokriće. Međutim, značajniji uticaj finansijske krize na ovaj rezultat je izbegnut zahvaljujući strukturi rizika koji su prihvatani u osiguravajuće pokriće. Naime, najveće učešće u bruto pripisanoj premiji imalo je osiguranje od auto-odgovornosti dok je učešće „krizno osetljivih“ vrsta osiguranja, kao što su osiguranje kredita, opšte odgovornosti i profesionalne odgovornosti, u bruto pripisanoj premiji bilo manje od 2 odsto.

Transakcije finansijskog tržišta u Srbiji se ostvaruju putem Beogradske berze, gde u najčešće trgovane hartije od vrednosti spadaju akcije i obveznice. Iako je indeks BELXline, opšti indeks Beogradske berze, zabeležio snažan pad tokom 2008. godine, osiguravajuća društva su ostvarila pozitivne investicione rezultate. Tokom 2008. godine, prinosi od investicionih aktivnosti osiguravajućih društava bili su čak viši nego u 2007. godini. Razlog neuobičajenih investicionih rezultata za uslove finansijske krize jeste konzervativan pristup investiranju. Kao što se vidi u tabeli 1, najveće učešće u aktivni životnih osiguravača je investirano u depozite banaka (19%) i državne hartije od vrednosti (71%). Slična situacija je zabeležena i u pogledu strukture

investicija iz tehničkih rezervi neživotnih osiguravača gde su najveće učešće imali depoziti banaka (30%), gotovina (20%) i državne hartije od vrednosti (10%). Iako je prethodnih godina zabeležen trend porasta učešća akcija u strukturi investicija, tokom 2008. godine osiguravajuća društva su smanjila učešće akcija kao rizičnijih investicija u uslovima finansijske krize.

Uprkos finansijskoj krizi, delatnost osiguranja u Srbiji je ostvarila veću stopu profitabilnosti nego u 2007. godini. Takođe, prinos na aktivu i prinos na kapital su povećani u odnosu na 2007. godinu za ovu privrednu granu u celini, iako je ukupan nivo kapitala smanjen za 8,2 odsto. Međutim, zahvaljujući ekspanziji u obimu ugovora o osiguranju života, osiguravajuća društva koja se bave pretežno ovom vrstom osiguranja ostvarila su negativnu profitabilnost (-0,44 odsto) tokom 2008. godine.

Premija, štete i rezerve

Ekonomija Srbije zapala je u recesiju tokom 2009. godine čime su se pogoršali uslovi poslovanja osiguravajućih društava. Uprkos rastu, u pogledu pripisane premije, tempo rasta beležen iz godine u godinu značajno se smanjio. Naime, bruto pripisana premija je u prvih devet meseci 2009. godine porasla za 1,94 odsto, što predstavlja znatno usporavanje stope rasta u odnosu na isti period 2008. godine kada je u prvih devet meseci u odnosu na 2007. godinu ostvarena stopa rasta od 16,58 odsto (vidi tabelu 2).

TABELA 2: KRETANJE PREMIJA, ŠTETA I TEHNIČKIH REZERVU U PRVIH DEVET MESECI U PERIODU OD 2007. DO 2009. GODINE.

Društvo za osiguranje	Ukupna premija			Rešene štete			Tehničke rezerve		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
AIG	n.a.	355	10513	n.a.	0	0	n.a.	332	5803
AMS	757575	949146	1145546	245040	250920	361294	721151	1054361	1426672
AS osiguranje	n.a.	612	320746	n.a.	0	12370	n.a.	554	297507
Basler neživotno	0	2553	31067	0	1	2184	0	1834	15609
Basler životno	0	1727	7864	0	0	0	0	459	4591
Credit Agricole Life	3317	49847	89232	0	601	6608	2051	40262	101895
DDOR	9923768	10528797	8995388	4380465	4814182	4615981	8939850	10761026	11226623
Delta Generali	4748979	6341767	7163668	859133	1452736	2028532	3974076	6419175	9289187
Dunav	11049821	11863185	11637219	4429494	4972357	4711269	11180765	12768687	13267281
Energoprojekt	107016	155888	133506	1608	2865	10898	120118	171777	180434
Globos	229276	284687	239643	67271	93588	98066	163928	249462	260533
Grawe	972621	1029896	1188653	41771	155780	225435	2248974	3073833	4655872
Merkur	126	69118	157967	0	1031	11859	71	33498	111558
Milenijum	498573	599048	739195	149855	191019	298524	524335	655968	914753
Sava	558851	796275	962533	146072	218173	357051	544745	857553	1128472
Sava životno	n.a.	n.a.	2071	n.a.	n.a.	0	n.a.	n.a.	580
Societe Generale	n.a.	n.a.	0	n.a.	n.a.	0	n.a.	n.a.	0
Takovo	1008328	1260700	1580641	279554	301806	443618	1217450	1640532	2153463
Triglav Kopaonik	819679	1282443	1339366	229956	270525	341289	874164	1495664	1861601
Uniq	965647	299869	365716	518781	202467	398128	2065724	1554506	1763362
Uniq neživotno	147543	1414637	1561274	6346	283115	562070	102762	1406239	1937445
Wiener	2631461	3198772	3238014	701433	1101471	1341149	3924646	5028709	7044286
Ukupno	34422581	40129322	40909822	12056779	14312637	15826325	36604810	47214431	57647527
Promena u odnosu na prethodnu godinu	115.51%	116.58%	101.94%	112.02%	118.71%	110.58%	130.82%	128.98%	122.10%
Učešće štete u premiji	n.a.	n.a.	n.a.	35.03%	35.67%	38.69%	n.a.	n.a.	n.a.
Učešće tehničkih rezervi u premiji	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	106.34%	117.66%	140.91%

Izvor: Narodna banka Srbije, kalkulacije autora

Osim usporavanja stope rasta premije, dolazi do povećanja učešća šteta u ostvarenoj premiji i po prvi put u posmatranom periodu (period od 2007. do 2009. godine), tempo rasta rešenih šteta prelazi tempo rasta premija osiguranja. Ukupan obim rešenih šteta povećan je za 10,58 odsto u prvih devet meseci 2009. godine u odnosu na isti period 2008. godine. Iako je ova stopa rasta šteta manja od stope rasta ostvarene u 2008. godini (18,71 odsto), posmatrano u komparaciji sa rastom premija, ovakav rast šteta implicira da je ova delatnost generisala negativan rezultat iz poslova osiguranja. Na ovaj zaključak implicira i povećanje učešća vrednosti šteta u premiji osiguranja koje je iznosilo 38,69 odsto za razliku od prvih devet meseci 2007. i 2008. godine kada je ovo učešće iznosilo približno 35 procenata.

Slična situacija je i sa tehničkim rezervama. Ukupna izdvajanja u tehničke rezerve su se smanjila u odnosu na

prethodne godine, sa 30,82 odsto u 2007. i 28,98 odsto u 2008. na 22,10 procenata u prvih devet meseci 2009. godine. Međutim, učešće tehničkih rezervi u premiji osiguranja značajno je povećano i to sa 6,34 odsto u 2007. i 17,66 odsto u 2008. na čak 40,91 odsto u prvih devet meseci 2009. godine. Ovakvo kretanje tehničkih rezervi signalizira nastojanje osiguravajućih društava da se na bolji način zaštite od eventualnih „šokova“ i opšte ekonomske nestabilnosti, odnosno njihov konzervativan i obziriv pristup upravljanju rizicima.

Konačno, ako se posmatraju pojedina osiguravajuća društva situacija je različita ali uopšteni zaključci stoje. U odnosu na prvih devet meseci 2008. godine, dva vodeća osiguravajuća društva zabeležila su pad premije i to „DDOR Novi Sad“ za preko 14 odsto a „Dunav osiguranje“ za nešto ispod 2 odsto. S druge strane, pojedina osiguravajuća društva ostvarila su rast premije znatno iznad proseka. Posebno

značajni, imajući u vidu i činjenicu da se radi o trećem odnosno petom po veličini osiguravaču, su „Delta Generali“ sa rastom ukupno pripisane premije u prvih devet meseci 2009. godine u odnosu na isti period 2008. godine u visini od skoro 13 odsto i „Uniqa neživotno osiguranje“ sa ostvarenim rastom od preko 10 posto. Kod svih osiguravača prisutan je trend bržeg rasta iznosa rešenih šteta u odnosu na rast premije i u prvih devet meseci 2008. i u prvih devet meseci 2009. godine.

Društva za osiguranje

U prvih devet meseci 2009. godine na tržištu osiguranja u Srbiji funkcionisala su 22 društva za osiguranje, što predstavlja povećanje za 10 odsto, odnosno 2 društva u odnosu na isti period 2008. godine. „Sava životno osiguranje“ nastalo je u okviru grupacije „Sava“ kako bi se izdvojile aktivnosti životnog osiguranja, što je u skladu sa Zakonom o osiguranju. Drugo društvo, „Societe Generale osiguranje“, osnovano je kao potpuno novo društvo od strane bankarske grupacije „Societe Generale“ a dobilo je dozvolu za rad od strane Narodne banke Srbije 31. jula 2009. godine.

Tržište osiguranja u Srbiji smatra se izuzetno koncentrisanim s obzirom da prva tri društva za osiguranje imaju preko 67,95 posto učešća u ukupnoj premiji osiguranja u prvih devet meseci 2009. godine. Takođe, na zaključak o visokoj koncentrisanosti tržišta osiguranja ukazuje i činjenica da od 22 društva prvih 10 društava ima učešće u ukupnoj premiji od 94,87 procenata, što znači da je u prvih devet meseci 2009. godine preostalih 12 društava za osiguranje ostvarilo nešto više od 5 posto ukupne premije (vidi tabelu 3).

TABELA 3: KONCENTRACIJA PREMIJE

	2007.	2008.	2009.
Prva tri društva	74.73%	71.60%	67.95%
Prvih deset društava	97.14%	96.35%	94.87%
Dominantno društvo („Dunav osiguranje“)	32.10%	29.56%	28.45%

Izvor: Narodna banka Srbije, kalkulacije autora

U vlasničkoj strukturi društava za osiguranja dugo vremena, još od Drugog svetskog rata pa sve do 2007. godine (vidi tabelu 4), dominirao je domaći većinski kapital. Ključnim događajem na tržištu osiguranja tokom

2007. godine, privatizacijom „DDOR Novi Sad“, drugog po veličini osiguravajućeg društva koje je bilo u većinskom društvenom vlasništvu od strane osiguravajuće grupacije „Fondiarria Sai“, sektor osiguranja u Srbiji prešao je u većinsko strano vlasništvo. Iako tokom prvih devet meseci 2009. godine nije bilo značajnijih promena u odnosu na 2008. godinu u ukupnoj strukturi vlasništva društava za osiguranje merenih veličinom pripisane premije, jasno je da sva novoosnovana društva tokom 2008. i 2009. godine jesu društva sa većinskim stranim vlasništvom.

TABELA 4: STRUKTURA VLASNIŠTVA DRUŠTAVA ZA OSIGURANJE MERENA UČEŠĆEM DOMAĆEG I STRANOG VEĆINSKOG KAPITALA U UKUPNO PRIPISANOJ PREMIJI OSIGURANJA

	Domaći većinski kapital	Strani većinski kapital
2007.	67.04%	32.96%
2008.	36.17%	63.83%
2009.	36.02%	63.98%

Izvor: Narodna banka Srbije, kalkulacije autora

Struktura portfelja poslova osiguranja

U strukturi portfelja poslova osiguranja u Srbiji dominantno učešće, istorijski posmatrano, imaju neživotna osiguranja. Takav trend nastavio se i u poslednjoj dekadi i u 2009. godini. Kao što se vidi u tabeli 5 najznačajnije učešće u ukupnoj premiji imaju osiguranje od odgovornosti zbog upotrebe motornih vozila (osiguranje od auto-odgovornosti), osiguranje motornih vozila (kasko osiguranje), osiguranje imovine od požara i drugih opasnosti i ostala osiguranja imovine. U imovinskim osiguranjima dominantnu ulogu imaju komercijalna osiguranja, odnosno osiguranja privrednih subjekata. Uzroci nerazvijenosti životnih osiguranja su nizak nivo životnog standarda, nepoverenje u instituciju osiguranja i inflacija. Međutim, sa regulatornim promenama iz 2004. godine, postepeno dolazi do razvoja životnih osiguranja. Za razliku od učešća životnih osiguranja u ukupnoj premiji od 7,05 odsto u 2004. godini (vidi tabelu 1), za prvih devet meseci 2009. godine učešće životnih osiguranja u ukupnoj premiji se povećalo na 13,48 posto što je impozantan rast imajući u vidu i prisustvo ekonomske recesije izražene tokom 2009. godine.

TABELA 5: UČEŠĆE POJEDINIH VRSTA OSIGURANJA U STRUKTURI PREMIJE NA DAN 30.09. U PERIODU 2006. DO 2009. GODINE

Vrsta osiguranja	2006.	2007.	2008.	2009.
Osiguranje od posledica nezgode	5.60%	5.80%	5.58%	5.57%
Dobrovoljno zdravstveno osiguranje	3.33%	4.05%	4.26%	4.21%
Osiguranje motornih vozila	12.32%	13.73%	16.14%	14.06%
Osiguranje imovine od požara i drugih opasnosti	12.07%	11.00%	9.95%	9.32%
Ostala osiguranja imovine	21.20%	19.14%	18.39%	15.39%
Osiguranje od odgovornosti zbog upotrebe motornih vozila	30.18%	30.39%	29.89%	33.19%
Osiguranje od opšte odgovornosti	1.53%	1.63%	1.71%	1.77%
Osiguranje kredita, jemstva i finansijskih gubitaka	0.64%	1.65%	0.60%	0.51%
Ostala neživotna osiguranja	0.00%	2.20%	2.56%	2.51%
Neživotna osiguranja	89.33%	89.59%	89.09%	86.52%
Osiguranje života	7.26%	8.83%	9.51%	11.73%
Rentno osiguranje	0.91%	0.85%	0.68%	0.86%
Dopunsko osiguranje uz osiguranje života	0.54%	0.73%	0.71%	0.87%
Ostala životna osiguranja	1.96%	0.00%	0.01%	0.01%
Životna osiguranja	10.67%	10.41%	10.91%	13.48%

Izvor: Narodna banka Srbije

Osiguranje vlasnika motornih vozila od odgovornosti za štete pričinjene trećim licima koje nastaju upotrebom motornog vozila, predstavlja najzastupljeniju vrstu osiguranja u Srbiji. Zaključenje ugovora o osiguranju po pravilu se zasniva na principu dobrovoljnosti uz izuzetke među kojima u našoj praksi najznačajnije mesto pripada osiguranju od odgovornosti zbog upotrebe motornih vozila, što predstavlja i osnovni razlog dominantnog učešća ove vrste osiguranja u strukturi portfelja poslova osiguranja osiguravajućih

društava u Srbiji. Iako je ova vrsta osiguranja obavezna, odnosno zaključenje ove vrste osiguranja predstavlja obavezan uslov za registraciju vozila, ne postoji monopolski položaj nijednog osiguravajućeg društva. Imajući u vidu obaveznost, jasno je zašto je najveća konkurentska utakmica osiguravajućih društava upravo u segmentu osiguranja od auto-odgovornosti. Kretanje učešća pojedinih osiguravajućih društava u ukupnoj premiji osiguranje auto-odgovornosti prikazuje tabela 6.

TABELA 6: PRIKAZ UČEŠĆA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U UKUPNOM BROJU POLISA I PREMIJI OSIGURANJA AUTO-ODGOVORNOSTI I AŽURNOSTI U REŠAVANJU ŠTETA U PERIODU OD 2007. DO 2009. GODINE

Kompanija	Br. zaključenih osiguranja od 1.1 do 31.12.					Ukupna premija osiguranja od 1.1 do 31.12.					Ažurnost u rešavanju šteta		
	2007.	2008.	2009.	2009. u odnosu na 2005.	2009. u odnosu na 2008.	2007.	2008.	2009.	2009. u odnosu na 2005.	2009. u odnosu na 2008.	2007.	2008.	2009.
AMS	7.17%	6.63%	6.97%	107.56%	109.78%	6.25%	5.84%	6.26%	155.84%	119.00%	91.30%	86.31%	82.84%
AS osiguranje	n.a.	0.15%	2.44%	n.a.	1728.92%	n.a.	0.15%	2.45%	n.a.	1811.88%	n.a.	100.00%	74.83%
DDOR	26.71%	23.03%	17.36%	83.15%	78.71%	27.12%	23.64%	17.72%	123.14%	83.17%	76.72%	74.40%	72.48%
Delta Generali	12.22%	14.21%	15.88%	214.48%	116.77%	12.51%	14.66%	16.03%	282.08%	121.26%	86.84%	85.82%	84.48%
Dunav	29.81%	24.92%	24.43%	104.21%	102.39%	29.96%	24.93%	24.63%	151.66%	109.64%	83.44%	89.07%	87.16%
Milenijum	4.09%	4.32%	4.71%	183.42%	113.86%	4.38%	4.35%	4.73%	279.93%	120.64%	79.35%	85.83%	80.26%
Sava	4.07%	5.08%	5.54%	207.60%	113.92%	4.16%	5.15%	5.67%	271.03%	122.10%	80.66%	77.59%	75.98%
Takovo	9.61%	9.78%	9.68%	115.20%	103.39%	9.12%	9.29%	9.49%	173.35%	113.26%	85.09%	69.31%	73.07%
Triglav Kopaonik	4.38%	6.35%	6.38%	135.35%	104.98%	4.32%	6.11%	6.10%	182.09%	110.70%	74.43%	73.08%	73.62%
Uniqa neživotno	0.64%	4.08%	5.04%	n.a.	129.21%	0.70%	4.22%	5.09%	n.a.	133.82%	76.92%	97.32%	90.37%
Wiener	1.29%	1.46%	1.57%	152.15%	112.56%	1.48%	1.66%	1.83%	234.23%	122.10%	83.60%	85.37%	84.30%
Ukupno	100%	100%	100%	118.71%	104.45%	100%	100%	100%	171.63%	110.94%	81.49%	80.96%	79.75%

Izvor: Narodna banka Srbije

Napomena: n.a. – nema podataka

U posmatranom periodu od 2007. do 2009. godine, dominantno učešće na tržištu osiguranja od odgovornosti zbog upotrebe motornog vozila imaju vodeća tri osiguravajuća društva u Srbiji: „Dunav osiguranje“, „Delta Generali“ i „DDOR Novi Sad“. Međutim, evidentan je pad učešća „DDOR-a Novi Sad“ meren brojem zaključenih ugovora u 2009. godini i to kako u odnosu na 2005. tako i u odnosu na 2008. godinu. Iako je ostvarena premija ovog osiguravača u 2009. u odnosu na 2005. godinu povećana za 23,14 odsto ona je u odnosu na 2008. godinu opala za 16,83 procenta. Najveći porast broja zaključenih ugovora u 2009. godini u odnosu na 2005. beleže „Delta Generali“ i „Sava osiguranje“, a u pogledu veličine pripisane premije značajan rast ostvaruju i „Wiener“ i „Milenijum osiguranje“. Generalni zaključak je, da se učešće ranije vodećih osiguravajućih društava u Srbiji, „Dunav osiguranja“ i „DDOR-a Novi Sad“ smanjuje u korist povećanja učešća ostalih osiguravača. Jedan od razloga pada učešća „DDOR-a Novi Sad“ svakako jeste i najniži pokazatelj ažurnosti u rešavanju šteta, pokazatelj koji odražava kvalitet poslovanja osiguravača. Međutim, imajući u vidu da samo „Uniq neživotno osiguranje“ ima bolji stepen ažurnosti u rešavanju šteta u odnosu na „Dunav osiguranje“, ukazuje na izuzetno kompetitivnu tržišnu utakmicu koja vlada na tržištu osiguranja od odgovornosti po osnovu upotrebe motornog vozila.

Regulatorne promene

Najznačajnija regulatorna promena ostvarena tokom 2009. godine, u pogledu uticaja na funkcionisanje tržišta osiguranja u Srbiji jeste usvajanje Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju. Ovaj Zakon usaglašen je sa standardima Evropske unije a njegovo usvajanje sastavni je deo procesa stabilizacije i pridruživanja Srbije Evropskoj uniji. Ovim Zakonom unaprediće se kvalitet obavljanja osiguranja od auto-odgovornosti s obzirom da su precizno određene minimalne sume osiguranja, rokovi isplate naknade osiguravača, precizno je determinisana institucija bonusa i malusa i stvoreni su uslovi za institucionalizovanje biroa za naknadu štete.

Prema Zakonu³, iznos najniže sume osiguranja na koju se može ugovoriti osiguranje od auto-odgovornosti određuje Vlada na predlog Narodne banke Srbije, pri čemu ovaj iznos po jednom štetnom događaju ne može biti manji od

1.000.000 evra za štete prouzrokovane licima i 200.000 evra za štete na stvarima. Ukoliko ima više oštećenih lica, njihova prava u odnosu na osiguravača se srazmerno smanjuju do navedenih iznosa. U slučaju nastanka štete, vlasnik motornog vozila, odnosno učesnik u saobraćajnoj nezgodi dužan je istu prijaviti osiguravajućem društvu u roku od 15 dana, a ukoliko šteta ne bude isplaćena trećem licu u roku od 90 dana, postoji pravo tužbe sudu i obaveštenja Narodne banke Srbije. Za male štete, čiji iznosi ne prelaze iznos od 1000 evra u dinarskoj protivvrednosti i za koje su uz zahtev dostavljeni dokazi na osnovu kojih se može utvrditi obaveza društva za osiguranje, osiguravač je u obavezi nadoknade u roku od 8 dana.

Novim Zakonom o obaveznom osiguranju u saobraćaju po prvi put u domaćoj praksi uveden je Evropski izveštaj o saobraćajnoj nezgodi koga su vozači dužni da poseduju prilikom upravljanja motornim vozilom i da pri nastanku štete uruče osiguravajućem društvu zajedno sa polisom osiguranja od auto-odgovornosti. „U slučaju saobraćajne nezgode, učesnici su dužni da popune, potpišu i međusobno razmene Evropski izveštaj o saobraćajnoj nezgodi, saglasno zakonu kojim se uređuje bezbednost saobraćaja na putevima. Uredno popunjen Evropski izveštaj o saobraćajnoj nezgodi oštećeno lice i osiguranik mogu koristiti kao odštetni zahtev po osnovu osiguranja od auto-odgovornosti.“⁴ Evropski izveštaj o saobraćajnoj nezgodi identičan je izveštaju propisanom od strane Evropskog komiteta osiguravača a može se, u slučaju manjih saobraćajnih nezgoda, nezgoda bez povrede lica, koristiti osim u Srbiji i u inostranstvu.

Kod ove vrste osiguranja posebnu primenu nalaze pravila o bonusu, tj. umanjivanju visine premije onim osiguranicima koji u određenom vremenskom periodu nisu imali štete. Osnovne kriterijume bonus-malus sistema, podatke za primenu tog sistema, kao i najviši bonus, utvrđuje Narodna banka Srbije.⁵

Sredstva potrebna za rad Biroa za naknadu štete formiraju se iz doprinosa društava za osiguranje koja obavljaju poslove osiguranja od auto-odgovornosti. Visinu potrebnih sredstava utvrđuje Udruženje osiguravača Srbije i o tome obaveštava društva za osiguranje. Doprinos pojedinog društva za osiguranje, srazmeran je njegovom udelu u broju zaključenih ugovora o osiguranju od auto-odgovornosti u Republici Srbiji u prethodnoj godini.⁶

³ Analizu baziramo na Zakonu o obaveznom osiguranju u saobraćaju, „Službeni glasnik RS“, br. 51-09

⁴ Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju, „Službeni glasnik RS“, br. 51-09, član 31

⁵ Isto, član 43

⁶ Isto, član 57

Naknada štete od neosiguranih i nepoznatih motornih vozila, kao i podmirenje obaveza osiguravajućih organizacija u stečaju, nadoknađuju se iz Garantnog fonda. Nadzor nad poslovanjem Garantnog fonda vrši Narodna banka Srbije. Osnivanje Garantnog fonda predviđeno je u roku od dve godine od dana stupanja na snagu Zakona, a do tada njegove funkcije obavlja Udruženje osiguravača Srbije.

Na osnivanje, poslovanje i vršenje nadzora nad poslovanjem društva za osiguranje koje obavlja poslove obaveznog osiguranja, primenjuju se odredbe Zakona o osiguranju, ako Zakonom o obaveznom osiguranju u saobraćaju pojedina pitanja nisu drugačije uređena. Poslovanje društva za osiguranje koje se bavi osiguranjem od auto-odgovornosti u skladu sa ekonomskim načelima i pravilima struke osiguranja obezbeđuje se propisivanjem prodaje polisa osiguranja, strukture premijskih stopa, specificiranjem maksimalne veličine režijskog dodatka u strukturi bruto premije u visini od 23 odsto, specificiranjem maksimalne veličine troškova sprovedenja osiguranja u visini od 5 posto od bruto premije prikupljene po osnovu osiguranja od auto-odgovornosti, potrebom izdvajanja 1,2 odsto od premije na ime preventive i kvartalno uplaćivanje na poseban račun za uvođenje, funkcionisanje i unapređenje sistema za praćenje, kontrolu i regulisanje saobraćaja – video nadzor nad putevima, određivanje kriterijuma za primenu bonusa i malusa od strane Narodne banke Srbije i dr.

Ovim Zakonom unapređuje se sigurnost u saobraćaju i s obzirom na činjenicu da u grupu obavezno osiguranih spadaju i lica u javnom prevozu. Osiguranici će biti zaštićeniji s obzirom na odredbe o kontinuitetu važenja zaključenog ugovora i u slučaju stečaja osiguravajućeg društva kod koga je zaključeno osiguranje. Osiguravajuća društva će biti u obavezi da uspostave baze podataka o osiguranicima, osiguranim prevoznim sredstvima, štetnim događajima i likvidaciji šteta, što će omogućiti unapređenje u upravljanju rizicima, profitabilnosti i solventnosti.

Osiguranje u regionu i Evropskoj uniji i osiguranje u Srbiji

Analiza tržišta osiguranja u Srbiji ne bi mogla biti kompletna ukoliko ne bismo sagledali i upoređivali podatke sa drugim, većim i razvijenijim tržištima, kao i tržištima zemalja regiona bivše Jugoslavije. Imajući u vidu blizinu, stepen razvijenosti, težnje Srbije ka evropskim integracijama, smatramo da je najprikladnije poređenje ključnih pokazatelja tržišta osiguranja u Srbiji sa pokazateljima tržišta osiguranja u Evropskoj uniji. Usled nedostatka podataka za 2009. godinu u tabeli 7 dajemo sumarni, uporedni pregled ključnih pokazatelja sektora osiguranja u Srbiji, Evropskoj uniji i zemljama regiona u 2008. godini.

TABELA 7: UPOREDNI PREGLED KLJUČNIH POKAZATELJA ZA SEKTOR OSIGURANJA U SRBIJI SA POKAZATELJIMA ZA ZEMLJE REGIONA I EU

		Broj društava za osiguranje	Ukupna premija osiguranja (u 000 EUR)	Premija životnih osiguranja (u % od ukupne premije)	Gustina osiguranja (premija po stanovniku u EUR)	Penetracija osiguranja (udeo premije u BDP-u)
Srbija	2008.	20	588.994	12.16%	78.55	1.87%
	Promena u odnosu na 2007. u %	110.00%	104.22%	114.88%	104.22%	100.00%
Evropska unija	2008.	4.783	1.001.812.000	61.04%	1.805	8.01%
	Promena u odnosu na 2007. u %	100.89%	88.88%	83.19%	79.48%	87.82%
Slovenija	2008.	21	2.018.960	31.83%	1.027.96	5.44%
	Promena u odnosu na 2007. u %	110.53%	106.60%	105.48%	106.60%	99.09%
Hrvatska	2008.	27	1.388.767	26.30%	312.96	2.98%
	Promena u odnosu na 2007. u %	117.39%	112.22%	104.15%	112.22%	103.11%
Bosna i Hercegovina	2008.	26	231.663	14.55%	60.96	1.85%
	Promena u odnosu na 2007. u %	100.00%	112.65%	120.98%	112.65%	99.46%
Makedonija	2008.	12	104.565	4.15%	51.70	1.61%
	Promena u odnosu na 2007. u %	100.00%	104.76%	155.76%	104.76%	93.60%

Izvor: kalkulacije autora, Agencija za zavarovalni nadzor, Slovensko zavarovalno združenje, Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga, Hrvatski ured za osiguranje, Hrvatsko udruženje osiguravatelja, Narodna banka Srbije, Udruženje osiguravača Srbije, Agencija za osiguranje u Bosni i Hercegovini, Nacionalno Biro za osigurivanje, CEA Statistics No 37: European Insurance in Figures, Brussels, October 2009.

Iz navedenih uporednih podataka očigledno je da je tržište osiguranja u Srbiji nerazvijeno. Na to upućuje pre svega činjenica, da je učešće životnih osiguranja u strukturi premije osiguranja svega 14,88 odsto dok je prosek na nivou Evropske unije preko 83 procenta. Takođe, na dva najrazvijenija tržišta regiona bivše Jugoslavije, mereno veličinom ostvarene premije osiguranja, učešće životnih osiguranja u ukupnoj premiji je iznosilo 31,83 odsto u Sloveniji i 26,30 posto u Hrvatskoj. Mereno veličinom ukupno pripisane premije osiguranja kao i premije osiguranja po stanovniku, tržište osiguranja u Srbiji nalazi se ispred tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini i tržišta osiguranja u Makedoniji. Razlog zaostajanja ne samo tržišta osiguranja u Srbiji, već svih tržišta osiguranja u zemljama regiona, uključujući i tržište osiguranja u Sloveniji, zemlji koja je jedina iz regiona bivše Jugoslavije članica Evropske unije od 2004. godine, za prosekom u Evropskoj uniji jeste istorijskog karaktera. Naime, razvoj poslova osiguranja i reosiguranja javio se znatno kasnije nego u zemljama Zapadne Evrope. Najstariji tragovi osiguranja na prostorima bivše SFRJ nalaze se u Dušanovom zakoniku iz perioda srednjovekovne Srbije, zatim u Dubrovniku gde je postojao Zakon o pomorskom osiguranju iz 1562. godine, a u Crnoj Gori su još 1353. godine postojale tzv. bratovštine za deljenje pomorskog rizika, dok najstariji poznati dokument u kome se pominje osiguranje u Crnoj Gori predstavlja Budvanski statut iz petnaestog veka. Uprkos postojanju ovih tragova zaštite od rizika, pravi razvoj osiguranja na prostoru regiona, u smislu organizovanog obavljanja ovih poslova osnivanjem osiguravajućih društava, zabeležen je tek krajem devetnaestog veka. Osiguranje se prvo razvija u područjima koja su bila pod Austro-Ugarskom a zatim i u ostalim krajevima regiona, u početku osnivanjem osiguravajućih društava sa isključivo stranim kapitalom. Najveća osiguravajuća društva u periodu pre Drugog svetskog rata bila su sa većinskim stranim kapitalom „Jadransko“ i „Assicurazioni Generali“, a od domaćih „Jugoslavija“ iz Beograda i „Croatia“ iz Zagreba.⁷ Prema podacima o ostvarenim premijama osiguranja u periodu pre Drugog svetskog rata može se zaključiti da je tržište osiguranja u tadašnjoj Jugoslaviji bilo među najnerazvijenijim u Evropi.

Uprkos maloj premiji po stanovniku, relativno znatno manjem učešću premije u domaćem bruto proizvodu

u odnosu na prosek za 27 zemalja Evropske unije i malom učešću životnih osiguranja u strukturi ukupne premije, tržište osiguranja u Srbiji poslednjih godina zabeležilo je značajan napredak (vidi tabele 1 i 7). Približavanjem zemlje članstvu kao i regulative važećoj regulativi u Evropskoj uniji, rastom domaćeg bruto proizvoda i održavanjem i uvećanjem postignutog poverenja građana u instituciju osiguranja i uvođenjem fiskalnih podsticaja za životna osiguranja, moguće je očekivati dalji razvoj poslova osiguranja u Srbiji i značajnije učešće sektora osiguranja u ekonomskom razvoju.

Približavanje sektora osiguranja EU

Najznačajniju promenu, još od sedamdesetih godina, u oblasti regulacije solventnosti na nivou Evropske unije predstavlja novi regulatorni okvir pod nazivom Solvency II. Cilj direktive, čiji je početak primene predviđen za oktobar 2012. godine, je postizanje veće zaštite osiguranika unapređenjem harmonizacije kapitalnih zahteva u pogledu obezbeđenja solventnosti, njihovim usaglašavanjem sa stvarnim rizicima sa kojima se suočavaju osiguravajuća društva i baziranjem na principima a ne na arbitrarno utvrđenim pravilima. Ključni zahtev koji Solvency II nameće osiguravajućim društvima odnosi se na potrebu sveobuhvatnog upravljanja rizicima i alociranje adekvatne veličine kapitala za pokriće tih rizika, pri čemu se u kapitalne zahteve po prvi put, osim kreditnog, tržišnog i rizika osiguranja, uključuje operativni rizik.

Počev od 2004. godine, regulativa i supervizija sektora osiguranja u Srbiji su značajno unapređene i približene direktivama Evropske unije. Usvojen je novi Zakon o osiguranju a uloga supervizije poslova osiguranja poverena je Narodnoj banci Srbije. Međutim, upoređivanjem regulatornog okvira u Srbiji sa karakteristikama regulatornog okvira koji pretpostavlja Solvency II uviđa se postojanje nedostataka. Ključni nedostatak jeste arbitrarno regulisanje solventnosti putem margine solventnosti, umesto primenom ekonomskih principa, primenom kojih bi se obezbedila motivacija domaćim osiguravajućim društvima da razvijaju praksu upravljanja rizicima, s obzirom da bi se u tom slučaju solventnost utvrđivala na osnovu stvarne slike rizika kojima je konkretno osiguravajuće ili reosiguravajuće društvo izloženo. Takođe, u samom utvrđivanju iznosa koji predstavlja marginu solventnosti uzima se u obzir samo izloženost rizicima povezanim sa prihvatom rizika osiguranja

⁷ Marović, Boris, Kuzmanović, Bogdan i Njegomir, Vladimir: Osnovi osiguranja i reosiguranja, Princip press, Beograd, 2009.

od osiguranika.⁸ Iako je deponovanje i ulaganje sredstava tehničkih rezervi i garantne rezerve eksplicitno ograničeno u vidu vrsta i učešća pojedinih oblika u strukturi investicionih portfelja, izloženost tržišnom riziku nije eksplicitno uključena u izračunavanje margine solventnosti. Takođe, ni u tekstu samog zakona se ne spominje potencijalna izloženost kreditnim kao ni operativnim rizicima. Konačno, kao oblici umanjena izloženosti rizicima eksplicitno su navedeni samo saosiguranje i reosiguranje.

Slična situacija je i sa praksama upravljanja rizicima u osiguravajućim društvima. U odnosu na period pre 2004. godine one su značajno unapređene. Iz organizacionih struktura osiguravajućih društava jasno se vidi da se upravljanju rizikom posvećuje sve više pažnje. Na primer, „Dunav osiguranje” ima Funkciju za aktuarstvo, statistiku i upravljanje rizicima solventnosti, „DDOR Novi Sad” ima Direkciju za upravljanje rizicima, a „Sava osiguranje” Sektor za preuzimanje rizika. Takođe, transparentnost poslovanja je unapređena s obzirom na dostupnost godišnjim finansijskim izveštajima osiguravajućih društava široj javnosti putem interneta. Međutim, usled nepostojanja eksternog pritiska, koji je, kao što prethodno istorijsko iskustvo pokazuje, u našim uslovima od ključnog značaja za motivisanje promena, upravljanje rizicima, izuzev rizika osiguranja, još uvek je nerazvijeno.

8 Margina solventnosti se utvrđuje posebno za životna i posebno za neživotna osiguranja i to: za osiguranje života, rentno osiguranje i druge vrste životnih osiguranja množenjem ukupne matematičke rezerve poslednjeg dana tekućeg obračunskog perioda sa 0,04 a zatim i koeficijentom koji se dobija kao količnik matematičke rezerve u samoprizrđaju i ukupne matematičke rezerve, obe poslednjeg dana tekućeg obračunskog perioda, s tim da taj koeficijent ne može biti manji od 0,85 i za neživotna osiguranja kao iznos veći od iznosa koji se dobija kada se zbir iznosa ukupne premije za poslednjih dvanaest meseci do 10.000.000 evra u dinarskoj protivvrednosti pomnožen sa 0,18 i preostalog iznosa te premije pomnoženog sa 0,16 pomnoži sa koeficijentom koji se izračunava kao količnik iznosa ukupne premije u samoprizrđaju i ukupne premije, obe za poslednjih 36 meseci, s tim da taj koeficijent ne može biti manji od 0,50, odnosno za osiguranja kredita, useva i plodova do 2012. godine i za dobrovoljna zdravstvena osiguranja kao iznos veći od iznosa koji se dobija kada se zbir prosečnog iznosa merodavnih šteta za poslednjih 36 meseci, odnosno 84 meseca do 7.000.000 evra u dinarskoj protivvrednosti pomnožen sa 0,26 i preostalog iznosa tih šteta pomnoženog sa 0,23 pomnoži sa koeficijentom koji se izračunava kao količnik iznosa merodavnih šteta u samoprizrđaju i merodavnih šteta, obe za poslednjih dvanaest meseci, s tim da taj koeficijent ne može biti manji od 0,50. – Izvor: Odluka o načinu utvrđivanja margine solventnosti, Narodna banka Srbije, „Službeni glasnik RS”, br. 31/05

Prethodno izneta razmatranja stanja regulative i upravljanja rizikom ne treba shvatiti kao apsolutni nedostatak ili specifičnost samo domaćeg sektora osiguranja, s obzirom da se slični nedostaci u regulativi i upravljanju rizikom javljaju i na tržištima osiguranja u drugim zemljama, od kojih su neke čak i članice Evropske unije. Međutim, smatramo da se funkcionisanje domaćeg sektora osiguranja može značajno unaprediti unapređenjem upravljanja rizikom primenom sveobuhvatnog pristupa, koji može obezbediti identifikovanje i procenu izloženosti svim rizicima i njihovim međuzavisnostima što implicite znači mogućnost bolje upotrebe kapitala a ne nužno povećanje zahteva u pogledu potrebnog kapitala, kao što pokazuju i rezultati Četvrte kvantitativne studije uticaja Solvency II. Primena sveobuhvatnog upravljanja rizikom, posebno ako ona podrazumeva primenu internih modela, zahteva vreme da se odrede strateška opredeljenja, definišu nadležnosti i odgovornosti i odredi pozicija tima za upravljanje rizikom u organizacionoj strukturi, identifikuju sve izloženosti rizicima i njihove međuzavisnosti, uspostavi kontinuirani monitoring internog i eksternog okruženja, razviju i testiraju interni modeli koji će moći da sjedine rezultate različitih kvantitativnih i

kvalitativnih pristupa upravljanja rizikom i sprovedu neophodne organizacione promene i promene kulture upravljanja rizicima. Takođe, ulaskom Srbije u Evropsku uniju primena Solvency II direktive postaće obavezna i za domaća osiguravajuća i reosiguravajuća društva, što dodatno ukazuje na značaj implementacije sveobuhvatnog pristupa upravljanju rizicima u prakse domaćih osiguravača i reosiguravača. Imajući navedeno u vidu, smatramo da postepeno unapređenje domaćeg regulatornog okvira koje bi motivisalo rano ali istovremeno i postupno prilagođavanje domaćeg sektora osiguranja zahtevima koje nameće Solvency II, može doprineti unapređenju komparativne prednosti domaćih osiguravajućih društava, boljoj usaglašenosti sa regulatornim zahtevima, kreiranju veće tražnje za uslugama osiguravajućeg i reosiguravajućeg pokrivača, ali i vrednosti za akcionare.

9. Zaključak

U posmatranom periodu, počev od 2004. godine, delatnost osiguranja u Srbiji beleži nagli razvoj. Razvoj sektora osiguranja, meren pripisanom bruto premijom osiguranja, u toku posmatranog perioda konstantno je bio intenzivniji od ukupnog ekonomskog razvoja, merenog ostvarenim bruto domaćim proizvodom. Međutim, uprkos pozitivnim trendovima razvoja poslova osiguranja, opšta

karakteristika sektora osiguranja u Srbiji je nedovoljna razvijenost s obzirom na malu visinu premije po stanovniku, nedovoljna zastupljenost životnih osiguranja u ukupnoj premiji i nisko učešće premije u domaćem bruto proizvodu u odnosu na prosek koji je karakterističan za sektore osiguranja Evropske unije. Posebno alarmantan podatak je i činjenica da u ukupnoj premiji osiguranja dominiraju obavezna osiguranja, posebno osiguranje od auto-odgovornosti, uprkos pozitivnim promenama koje se dešavaju poslednjih godina. Razvoju tržišta osiguranja, posebno sfere životnih osiguranja, doprineo je ulazak stranih osiguravajućih društava, prvenstveno osiguravajućih društava iz Austrije kao što su „Wiener Staedtische“, „Grawe“ i „Uniq“, Italije – osiguravajuća društva „Assicurazioni Generali“ i „Fondiaria Sai“, ali i osiguravajućih društava iz drugih zemalja, kojima je relativna nerazvijenost sektora osiguranja pogodovala s obzirom na njihove mogućnosti za materijalizaciju kompetitivne prednosti. Imajući u vidu da sa rastom bruto domaćeg proizvoda i standarda stanovništva, raste i potreba privrednih subjekata i pojedinaca za zaštitu od rizika, njihovim transferom na osiguravajuća društva u budućem periodu, može se očekivati ubrzaniji razvoj osiguranja u Srbiji. Ubrzaniji razvoj osiguranja podrazumevaće apsolutni rast premije osiguranja ali i premije po stanovniku kao i ubrzanje njenog relativnog rasta u odnosu na rast domaćeg bruto proizvoda.

Literatura

1. Agencija za osiguranje u Bosni i Hercegovini – http://www.azobih.gov.ba/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=41
2. Beogradska berza – kretanja BELEXline indeksa – <http://www.belex.rs/trgovanje/indeksi/belexline/istorijski>
3. CEA Statistics No 37: European Insurance in Figures, Brussels, October 2009.
4. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25th of November 2009. on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), Official Journal of the European Union, L 335/1, 17.12.2009.
5. Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga – <http://www.ripe.hanfa.hr/publiciranje/statistike>
6. Marović, B, Kuzmanović, B. i Njegomir, V: Osnovi osiguranja i reosiguranja, Princip press, Beograd, 2009.
7. Nacionalno Biro za osigurivanje – <http://nibm.com.mk/content.php?id=12>
8. Narodna banka Srbije – poslovanje društava za osiguranje – http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/60/60_2/index.html
9. Njegomir, V. and Stojic, D.: „Does insurance promote economic growth: the evidence from ex-Yugoslavia region”, Economic Thought and Practice, Vol. 19, Br. 1, University of Dubrovnik, 2010.
10. Njegomir, V: „Minimiziranje rizika osiguravajućih društava“, Industrija, Vol. 35, Br. 3, Ekonomski institut, Beograd, 2007, str. 115-131
11. Njegomir, V: „Osiguravajuća društva kao institucionalni investitori“, Računovodstvo, Vol. 54, Br. 5-6, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2010, str. 50-68
12. Njegomir, V: „Solvency II direktiva i njen uticaj na upravljanje rizikom u osiguravajućim društvima“, Finansije, Vol. 64, Br. 1-6, Ministarstvo finansija Republike Srbije, Beograd, 2009, str. 272-306
13. Njegomir, V: „Uloga tržišta kapitala u upravljanju rizikom osiguranja“, Industrija, Vol. 36, Br. 4, Ekonomski institut, Beograd, 2008, str. 95-118
14. Odluka o načinu utvrđivanja margine solventnosti, Narodna banka Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 31/05, Beograd, 2005.
15. Poslovi nadzora nad obavljanjem delatnosti osiguranja – godišnji izveštaj 2005. Narodna banka Srbije, str. 3 – http://www.nbs.rs/export/internet/latinica/60/60_6/izvestaji/godisnji_izvestaj_2005.pdf
16. Slovensko Zavarovalno Združenje – <http://www.zav-zdruzenje.si/statistika.asp>
17. Staib, D. and Bevere L: World insurance in 2009. Premiums dipped, but industry capital improved, Sigma No. 2/2010. Swiss Reinsurance Company, 2010.
18. Statistički zavod Republike Srbije – podaci o broju stanovnika – <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/osn.php?kljuc=1>
19. Statistički zavod Republike Srbije – podaci o veličini BDP-a – <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/drugastrana.php?Sifra=0001&izbor=odel&tab=30>
20. World Economic Outlook: Sustaining the Recovery, International Monetary Fund, New York, October, 2009.
21. Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju, „Službeni glasnik RS“, br. 51/09, Beograd, 2009.
22. Zakon o osiguranju, prečišćeni tekst sačinjen na osnovu Zakona o osiguranju objavljenog u „Službenom glasniku RS“, br. 55/04 i 70/04 – ispr. i izmena i dopuna objavljenih u „Službenom glasniku RS“, br. 61/05, 61/05 – dr. zakon, 85/05 – dr. zakon i 101/07 – http://www.nbs.rs/export/internet/latinica/20/zakoni/osiguranje_200561.pdf

Summary

The Analysis of Current State and Trends in Serbian Insurance Industry

Insurance premiums, as the key development indicators of insurance industry, have recorded significant growth rates in Serbia, as well as in other developing countries. The aim of this paper is to facilitate decision making and forecasting of future insurance trends for present policy makers and those planning to enter Serbian insurance market by offering information based on the analysis of key industry determinants. The analysis covers the period from 2004 to 2009 and focuses on the developments in premiums, claims, reserves, ownership structure, companies' market shares, portfolio structures and regulatory changes. Special attention has been given to comparison of trends among Serbia, the European Union and countries of ex-Yugoslavia as well as to issues imposed by pending accession to the European Union.

TRANSLATED BY: ZORICA SIMOVIĆ